

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**МЕДІАРЕЗОНАНС КРИМІНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота
студентки 2 курсу, групи ЛЗМЖ-21,
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»
Лещенко Анастасії Олексіївни

Науковий керівник:
Копилова Лариса Анатоліївна,
кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент

Харків – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3	
РОЗДІЛ 1		
МІСЦЕ РЕЗОНАНСНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ		
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ.....		5
1.1. Історія медіарезонансних кримінальних злочинів в Україні.....	5	
1.2. Роль медіа у формуванні суспільної думки на прикладі резонансних злочинів.....	10	
1.3. Наслідки висвітлення у ЗМІ резонансних кримінальних злочинів.....	15	
Висновки до розділу 1.....	18	
РОЗДІЛ 2		
МЕДІАРЕЗОНАНСНЕ ВБИВСТВО ЖУРНАЛІСТА ГЕОРГІЯ ГОНГАДЗЕ:		
ЗА МАТЕРІАЛАМИ YOUTUBE.....		20
2.1. Зникнення та жорстоке вбивство журналіста Г. Гонгадзе.....	20	
2.2. Розкриття справи Георгія Гонгадзе.....	26	
Висновки до розділу 2.....	34	
ВИСНОВКИ.....	36	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40	

ВСТУП

Актуальність роботи полягає в тому, що ЗМІ є невіддільною частиною сучасного життя. Через технічний розвиток та появи нових пристроїв й платформ для комунікації, саме ЗМІ перейняли функцію формування суспільної думки. Соціальні та культурні процеси стали підвладні роботі журналіста.

Враховуючи те, що більшість населення пасивно приймає доступну інформацію, вони довіряють професійним мовникам через неможливість перевірки. Через це й з'являються журналісти із низьким рівнем професійної доброчесності.

Важливим є те, як і яким чином подають ту чи іншу подію з погляду ЗМІ. Від правильного трактування залежить ставлення суспільства до даного явища та ЗМІ в цілому. Нав'язування ЗМІ певних поведінкових стереотипів впливають на сприйняття дійсності як в еліти суспільства, так і у середньостатистичних громадян. Вони стають деякими орієнтирами, що вказують як робити треба і як не треба. Дослідження подібних соціокультурних маркерів, що впроваджуються у медіа, під час резонансних справ має пряму необхідність у вивченні.

Подібне відбувається у медіарезонансних справах, коли через обурення стосовно злочину у суспільстві починається пробуджуватись запит на пошук правди та бажання того, щоб винні були покарані. Найчастіше такі злочини використовують у політичних цілях. Іноді це і є виключним мотивом. Суспільство обурене, воно піддається емоціям, злочин починає обростати резонансом і подібне можливо використовувати з маніпулятивною метою.

Також потрібно зазначити, що робота відповідає міждисциплінарному рівню, бо її результати будуть корисні науковцям інших галузь: історикам, антропологам, психологам, соціологам.

Метою роботи є дослідити феномен медіарезонансних кримінальних злочинів України.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- з'ясувати історію резонансних кримінальних злочинів в Україні;
- визначити проблематику та вектори розвитку вітчизняної кримінальної журналістики;
- виявити методику та практичні інструменти, за допомогою котрих відбувається формування суспільної думки в медіа;
- з'ясувати наслідки медіарезонансних злочинів в Україні.

Предметом дослідження є резонансні кримінальні злочини в Україні.

А **об'єктом** роботи є саме феномен медіарезонансу в українському суспільстві.

Структура роботи визначається її метою та завданнями й складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 26 позицій. Загальний обсяг роботи становить 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1

МІСЦЕ РЕЗОНАНСНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ЗЛОЧИНІВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

1.1. Історія медіарезонансних кримінальних злочинів в Україні

Поняття «резонанс» походить із французької мови й в буквальному перекладі означає «відлуння, гул, віддача, відлуння». У тлумачних словниках української мови поняття резонансу визначається як «звучність голосу, за місцевістю, за розмірами кімнати» [14, с. 137], або як «збудження коливань одного тіла коливаннями іншого тієї ж частоти, а також звучання у відповідь одного з двох тіл, налаштованих в унісон; здатність посилювати звук, властива резонаторам або приміщенням, стіни яких добре відображають звукові хвилі відгук, відлуння, враження, зроблене на багатьох» [14, с. 138].

ЗМІ висвітлює значний об'єм інформації про вчинені кримінальні правопорушення, проте не всі вони спонукають резонанс. Медіарезонанс щодо вчиненого правопорушення можна розглянути як спосіб сколихнути усе суспільство, як якість конкретних кримінальних правопорушень та як видову ознаку, що єднає групу цих суспільно небезпечних дій. Ступінь резонансу визначає суспільство, адже, семантично, суспільний резонанс є різко підвищеним суспільним інтересом.

Розглядаючи історію медіарезонансних кримінальних злочинів в Україні, слід зазначити, що, навіть, за роки незалежності в країні були скоєні десятки медіарезонансних злочинів. Але для нашої роботи потрібно виділити найбільш типові та значущі для контексту дослідження справи.

Розпочнемо з вбивства Георгія Гонгадзе, але зазначимо, що цей злочин доцільно розглядати нероздільно від справ О. Єльяшкевича, та О. Подільського. У лютому 2000 року не понесли покарання особи, які вчинили злочини проти журналіста Гонгадзе (вересень 2000 р.), громадського діяча Подільського (червень 2000 р.) та народного депутата Верховної Ради

другого та третього скликань Олександра Єльяшкевича, що у 2002 році був змушений переїхати до США (де єдиний український державний діяч отримав політичний притулок через небезпеку, яка походить від тодішнього керівництва України) [8, с. 210]. Тому вже майже 20 років українська влада не виконує постанови Верховної Ради від 10 січня 2002 року, яка зобов'язалася беззастережно виконувати Резолюцію ПАРЄ щодо Гонгадзе-Подільського-Єльяшкевича. Посольство США в Україні, до речі, вкотре наголосило на необхідності притягнення до відповідальності всіх причетних до злочину [8, с. 211].

У судовому процесі Гонгадзе-Подільського зі звичайними поліціантами розправилися давно та вони вже відбули покарання у колоніях, але покарання для головного виконавця, Олексія Пукача, відбулося нещодавно – 2 липня 2021 року. Бурхливої сенсації не сталося, Кримінальний касаційний суд залишив ВРУ у силі рішення першої та апеляційної інстанцій, а саме довічне ув'язнення. На перший погляд, усе чесно, але втрачено одну деталь: про головних замовників не згадали або взагалі просто забули, точніше суд зробив усе, щоб про них забули.

Щоб хоч якось привести десятирічний судовий процес до законного, у касаційної інстанції був єдиний вихід: повністю задовольнити позовні вимоги Подільського, Шишкіна, Єльяшкевича, тобто скасувати рішення апеляційної скарги та призначити нову апеляційну скаргу вже з повним судом.

Що більше, весь судовий процес у першій інстанції, а також частина апеляційного провадження, заздалегідь проводились у засекреченому судом та прокуратурою режимі. Тільки у разі нового апеляційного процесу з повним судовим розслідуванням, хоча б як свідки, були б головними учасниками цієї гучної кримінальної справи – Кучма, Литвин, Деркач, які за 21 рік жодного разу не свідчили в суді про злочини, скоєні стосовно Гонгадзе, Єльяшкевича, Подільського [13].

Але в так званій ухвалі від 2 липня 2021 року ці основні імена навмисно згадуються мимохіть і навмисне змішуються з іншими особами, які мають

зовсім інше відношення до цієї справи. Вимушені констатувати, що в Україні найвище керівництво країни двадцять один рік забезпечує безкарність осіб, які вчинили насильницькі злочини щодо Гонгадзе, Подільського та Єльяшкевича, і так звана ухвала Верховного суду це просто задокументувала [13].

І якщо в цьому медіарезонансному злочині усі акценти та засудження мали односторонній характер, бо суспільство однобоко повернулось до тези у провіні Л. Кучми, то на прикладі П. Шеремета можливо розглянути увесь спектр теорій та певних маніпуляцій, який характерний медіарезонансним справам.

Шеремет виїхав з Білорусі лише у 2010 році, деякі професійні від'їзди в нього були раніше, але журналіст до останнього боровся з головою диктаторського режиму О. Лукашенко. Він зняв про нього фільм «Дике Полювання», був співавтором книги «Випадковий президент» і разом із колегами створив фільм-опозицію «Білоруський партизан».

Українська поліція, яка розслідує справу Павла Шеремета, стверджує, що процеси опозиційної діяльності в Білорусі є нерухомим мотивом замовників та виконавців злочину. Але поліція досі не знайшла підтвердження здогадки.

На даний момент часу офіційною версією з 2020 року є те, що дане медіарезонансне вбивство вчинили невідомі особи, навіщо та як все відбувалося – не конкретизують; проте поліції зручно притримуватися попереднього міркування.

Ігор Макар стверджує, що у П. Шеремета «була дуже велика інформація про діячів, які зникли безвісти у 1990-2000 роках» Проте останні публікації журналіста, які були, не відповідали їм: на своєму сайті, у блозі «Білоруський партизан», наприклад, П. Шеремет порівняв українські та білоруські дороги, а ще написав про причетність бійців «Азовської національної гвардії» до пограбування інкасаторів [3].

Останніми гостями Павла Шеремета були бійці «Азова» – буквально за декілька годин вони бачились і, начебто, встановили вибухівку на авто. В

цьому звинувачували С. Коротких – командира Азовської розвідки, відомого у медіапросторі за псевдоніми «Боцман» і «Малюта». Даючи коментарі для преси у ту ніч, він попросив у свого земляка інформаційної підтримки для майбутніх політичних дій у Києві [3].

«Заборона» публічно опублікували коментарі М. Мацюк; через декілька років після вбивства журналіста вона засвідчила, що її знайомий бізнесмен М.Зотов, зізнався у злочині.

Максим Зотов схилився до донецького клану фінансистів і бізнесменів Епелів. «Заборона» стверджує про його зв'язки у «Батьківщині» й міністрами періоду Януковича, зв'язок з Олександром Клименком – у 2014 році. Коли покинувши Україну у 2014 році, він не забув політичного, бізнесового та медійного впливу. Клименко, зокрема, був пов'язаний з медіахолдингом «Вести» (російською мовою), як і Павло Шеремет [9].

Шеремет бачився з Клименком десь за місяць до смерті. Предметом розмови був викуп радіостанції олігарха-втікача, який очолював вбитий. Саме про зустріч вже після першого розповсюдження заявив генпрокурор Анатолій Матіос. І головне – він зазначив і назвав журналіста своїм другом, а також розслідував шахрайство з держбюджету Олександра Клименка [10].

Такий вирій розслідувань був характерним не лише для вітчизняних журналістів, ще цією темою займалися і закордонні робітники медіа (Білорусі та Росії), але саме вони, замість професійного висвітлення фактів, займалися маніпуляціями та пропагандою. Їх звинувачення виглядають як спланована акцією.

Подібний феномен, котрий, навіть, можливо віднести до інформаційної війни, можна розглянути на третьому прикладі медіарезонансного злочину в Україні. Це вбивство журналіста Олесея Бузини.

Майже першим дав коментар щодо вбивства журналіста Олесея Бузини В. Путін, сказавши, що вбивство є політичним, та що це не єдине таке.

Як зазвичай, російські відомі пропагандисти почали ширити думку Путіна, давно розробленими способами від кремля.

«Вбивство українського журналіста Олесь Бузини, на мій погляд, є політичним, замовним, пов'язаним із поглядами журналіста, який не підтримував київський режим і часто виступав із відкритим засудженням дій української влади», – заявив заступник голови Держдуми РФ Сергій Железняк.

«Бандитські розправи забирають життя мирних громадян та справжніх представників еліти України, яким, безумовно, був Олесь Бузина», – Ірина Ярова, голова комітету Державної думи з безпеки та протидії корупції.

З політиків-українців першим на вбивство дав відповідь народний депутат А. Геращенко, який дивує гучними промовами через те, що отримує інформацію безпосередньо від співробітників МВС. Його пост можна сприйняти не лише коментарем.

«Схоже, що відстріл свідків у справі Антимайдану продовжується. Усім, хто мав відношення до організації та фінансування Антимайдану або інших протиправних дій проти Майдану та відчуває загрозу життю, прохання звертатися до правоохоронних органів, щоб не піти шляхом Калашникова (вбитого ексрєгіонала) та Бузини», – написав Геращенко у своєму Facebook.

Ірина Фаріон дуже раділа смерті журналіста та зробила пост у Facebook: «Вбито дегенерату Бузина. Можливо, ця раптова смерть хоч якось нейтралізує бруд, розлитий цим покидьком. Таких не запевняють. Такі приходять у світ, щоб ми очищалися від ментального бруду та створювали духовну вертикаль. Такі йдуть у каналізацію історії. Їхні прізвища згодом деантропонімізуються. Хоч у цьому випадку ця деантропонімізація була від початку. Бузина – бісових порід. Морок йому і забуття».

Певною мірою подібні заяви були лише на користь Росії, котра, як зазвичай, хоче штучно розколоти суспільство.

Муштафа Найєм відреагував на це та висловив зневагу у своїх соціальних медіа: «Мені не подобаються вбивства. Навіть найнеприємніших, нелюбих чи ненависних мені людей. Але ще більшу зневагу викликають ті, хто цим вбивствам і смертям радіють. За замовчуванням. Я хотів би, щоб їх судили або

щоб вони опинилися на узбіччі історії та життя з природних причин, внаслідок адекватного та об'єктивного ставлення здорового суспільства».

Усі ці три справи були спеціально розглянуті за наступними векторами:

- розгляд нескінченних судових процесів, як на прикладі справи Гонгадзе;
- різноманітність версій, котрими намагаються заплутати громадян, як на прикладі справи П. Шеремета;
- політична складова вбивства-«провокації» О. Бузини.

Саме ці кримінальні справи були обрані для розгляду, бо вони є найбільш специфічними, гучними та показовими у розгляданні феномену медіарезонансних вбивств в Україні. Подібні злочини в нашій країні, на жаль, не мають крапки. Справи не вирішуються, суспільство обов'язково демонструє своє невдоволення.

Від цього падає рейтинг влади, рейтинг правоохоронних органів. На жаль, в таких справах роль розслідування встає на другий план, а на перший виходить сенсація та політичне обличчя. Життя людини стає можливістю використовувати його у політичній грі й звинувачувати своїх супротивників, як це сталося у випадку Бузини. Також показовим є те, що усі ці справи викликали великого масштабу обурення як в Україні, так і за межами держави. Зміна влади не призводить до якихось результатів та покарання винних.

1.2. Роль медіа у формуванні суспільної думки на прикладі резонансних злочинів

ЗМІ впливають на систему відчуттів людини не тільки власне інформацією, а й модусом інформації, застосовуючи новітні методи, які є запорукою масовості та оперативності передачі інформації будь-якого вигляду.

ЗМІ налаштовані формувати суспільну думку задля створення у отримувача інформації певних оцінних позицій.

Соціологи, політологи та психологи не дійшли до взаємної згоди щодо значення поняття «суспільна думка», тому цей термін використовується досить вільно [7, с. 18].

Для економії зусиль спостерігач відокремлює від ЗМІ лише те, що він може розпізнати. Тому, побачивши у якомусь предметі щось знайоме, ми заповнюємо відсутню інформацію про нього за допомогою стереотипів.

Думка суспільства ґрунтується на неконтрольованому бажанні спільноти досягти спільного погляду, до згоди необхідної для прийняття рішень згідно з обставинами.

У центрі процесу побудови суспільної думки лежить так званий феномен «спіралі мовчання». Це приховування індивідами своєї думки, відмінної від думки багатьох.

У процесі формування громадської думки велику роль відіграють масмедіа новини. Вони селекціонують інформацію, інтерпретують та поширюють її. Однією з найважливіших особливостей текстів масмедіа є їх здатність до диференційованої подачі інформації. Подія може бути або лише названою, або викладені основні етапів, або взагалі тільки оцінка події.

Необхідно розглядати саме методологічну та практичну базу процесів формування громадської думки на обраних в попередньому розділі прикладах.

Які методи, дозволяють впливати на громадську думку? До таких методів слід зарахувати:

«Навіювання – це такий спосіб впливу, коли об'єкт впливу пасивно засвоює інформацію та сприймає всі ідеї без обмірковування та критичного осмислення. Цей ефект залежить від ступеня довіри до суб'єкта навіювання» [7, с. 206].

Наприклад, таким суб'єктом є президент Росії, який зазначає, що вбивство О. Бузини є вбивство з політичних мотивів. Він безпідставно звинувачує Україну у відсутності свободи слова та багаторазово наголошує, що вбивство журналіста стало замовленням влади. Його слова ніяк не можуть

оминути масової аудиторії. Інші пропагандисти починають цитувати й всіляко розповсюджувати у вигідному для кремлю світлі.

Олесь Бузина

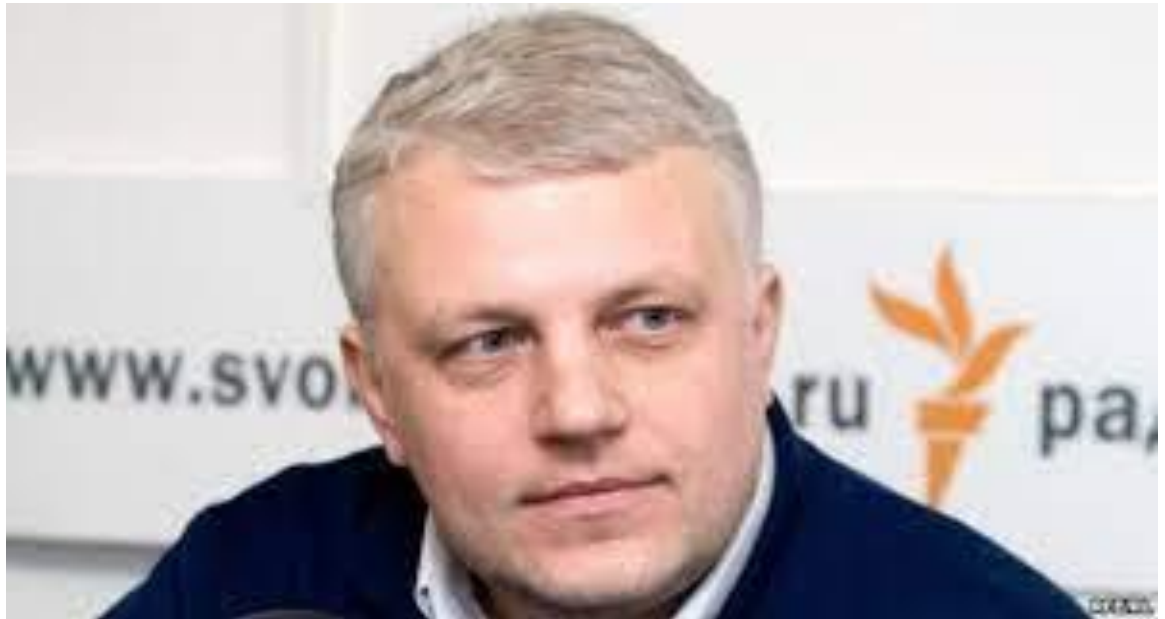
Певною мірою, в подібних ситуаціях спрацьовує психологічний ефект, коли індивід закономірно довіряє вже знайомій особистості, та ще й тій, яка стоїть вище за нього. І для такого легше нав'язати, що вбивство Бузини було ініційоване чинною владою. А з цих тез можлива подальша маніпуляція зі звинуваченням політиків, які допустили злочин.

Ще одним із популярних методів є переконання. Найчастіше цей метод застосовується після навіювання.

Оскільки спочатку була впроваджена певна думка, що, наприклад, влада України зацікавлена у смерті О. Бузини, а потім починається переконання. Різні лідери думок у своїх виступах інтерв'ю починають переконувати населення, що це правда. Вони використовують непрямі факти, наприклад, що О. Бузина багато критикував чинну владу, а значить вона була зобов'язана його ліквідувати. Найчастіше подібне працює через психологію стереотипів.

Також має місце бути метод зараження, який має емоційний компонент та виникає під навіюванням авторитету.

Дуже яскраво такий метод застосовувався у ситуації вбивства П.Шеремета. Коли, після злочину, медіаструктурами Росії почався активний інформаційний удар. І головною метою були саме емоції глядачів. Інформація щодо злочину подавалася не в рамках фактів та робочих версій правоохоронних органів, а суто в емоційному ключі. І все для того, щоб змінити погляд населення на це вбивство.

Журналіст Павло Шеремет

Формування стереотипів, образів дозволяє впливати на формування суспільної думки.

На прикладах стереотипи виглядають так: слова політиків, особливо слова президентів несвідомо впливають на індивідів. Не важливо, як саме той чи інший суб'єкт ставиться до політика, негативно чи позитивно налаштований. Тут включається таке певне мислення, коли людина думає, що вони знають більше.

І тому, навіть у разі негативного ставлення до президента, його думка буде впроваджена у свідомість, за допомоги маніпулятивних технологій. Таким чином, вбивство журналістів обов'язково сприймається як усунення зі сторони влади.

З цього випливає наступний стереотип, що влада завжди вдається до усунення, якщо не може розв'язати питання із людиною. Але це цілком не правильно, бо в Україні діють демократичні принципи, на відміну від Росії. І в нашій Батьківщині існує свобода слова та свобода висловлювання думки.

Коли після вбивства О. Бузини, усі проросійськи налаштовані лідери думок, почали висловлювати звинувачення в бік України, деяка частина населення почала не лише довіряти їм, а і сприймати правдиво ці злочинні тези стосовно замовного вбивства.

«Установка» також є одним із головних методів впливу на громадську думку.

Вагома частина установок є набутою та використовується людиною як готовий досвід. Найчастіше у цьому допомагає ЗМІ. Установки отримує людина вже у готовому вигляді через ЗМІ.

Наприклад, люди, які мають негативну установку стосовно представників інших національностей, можливо, ніколи й не брали участі в реальних конфліктах, але могли бачити їх по телевізору, читати або чути про них. Це дає можливість певним людям використовувати ці установки.

Одним з головних чинників впливу медій є метод міфів, що застосовується задля сприяння навіювання. Проникаючи у розум людей, міфи можуть контролювати їхню почуття та поведінку. Значущою різницею міфів є те, що вони можуть бути й життєздатними [7, с. 276].

Наприклад, відбувається маніпуляція береться факт, що за кілька годин до вбивства П. Шеремета, у нього була зустріч із представниками підрозділу «Азов». Потім відбувається уточнення, хто такі бійці – підрозділ «Азова», з боку пропагандистських ЗМІ, після чого запроваджується міф. Про те, що якщо вони там були, значить вони є виконавцями вбивства.

Після чого починається впровадження певних стереотипів, що підрозділ «Азов» є націоналістичним і далі нав'язується будь-яка вигідна інформація. Таким чином вбивство П. Шеремета було покладено на владу України.

Одна відома та скандальна російська журналістка, яка має дуже негативну славу на території України, Ольга Скабеєва, в одному інтерв'ю зробила гучне висловлювання, після якого можна зробити висновок щодо «свободи думки» та «свободи слова» у державі-агресорі, яка дозволяє робити гучні заяви щодо даних вбивств. Вона відповіла на питання інтерв'юера та сказала, що журналістика є способом вільно донести до народу свою точку зору, але на питання «Що таке пропаганда» Ольга сказала, що це те саме, що й журналістика. Далі горе-журналістка підсумувала, що хто більше заплатить, те вона і винесе на загальнолюдську відомість.

Необхідно підсумувати, що саме ЗМІ впливають на формування громадської думки. Саме через ЗМІ людина дізнається про ситуацію, що склалася у сучасному світі, отримує новини з усього світу. Важливою є та обставина, що сам індивід отриману інформацію та факти перевірити не може.

ЗМІ найчастіше є маніпуляторами суспільного судження. Через ЗМІ є можливість для згуртування людей заради певної дії. Це той самий прийом пропаганди, який використовується при впливі на думку.

1.3. Наслідки висвітлення у ЗМІ резонансних кримінальних злочинів

Одним із наймасштабніших наслідків висвітлення ЗМІ кримінального злочину в Українській історії, були події після вбивства Г. Гонгадзе. Після інавгурації, що відбулася 23 січня, президент Ющенко зобов'язався неухильно підтримувати вільну і незалежну пресу, і поклявся розслідувати медіарезонансні злочини, такі, як вбивство 2000 року Георгія Гонгадзе.

Через великий суспільний резонанс по справі Георгія Гонгадзе розпочалась серія вражаючих реформ.

За нової верхівки розслідування щодо Гонгадзе та назначені реформи дійсно не залишаються в стороні. Нарешті заявили про арешти за справою вбитого журналіста, але ніхто не повірив, що до покарання притягнуть безпосередньо замовників.

На прикладі справи Гонгадзе можна явно простежити нові процеси у владних структурах, що відбулися після медіарезонансу. Через активне висвітлення ЗМІ, це вбивство не стало пересічним злочином проти журналістики. А через висвітлення, у суспільстві з'явилася певна дискусія, спрямована на розв'язання проблеми залежності професії журналіста від олігархізації.

Також, що немало важливо, суспільство порушило таку тему обговорення, як безпека журналіста. Що стоїть за цим поняттям і як суспільство має його регулювати, якщо влада не лише не захищає професію, а й сама її знищує на прикладі Гонгадзе та Кучми. Було піднято дискусійні теми, про взаємодію влади та журналістів, проблеми та вектори розвитку цих процесів. З позитивних наслідків важливо виділити, що в суспільстві було підвищено ставлення громадян до журналістів. Приклад Гонгадзе показав, що справжній професіонал, який чесно виконує свою роботу, не боїться наслідків та готовий до останніх днів доносити правду. Імідж професії був покращений, хоч і таким сумним чином. Саме медіарезонанс надав всьому цьому певних емоційних факторів, після чого люди стали на бік убитого.

Вбивство П. Шеремета, журналіста який помер внаслідок вибуху автомобіля в Україні в липні 2016 року, припадає до цілеспрямованих вбивств журналістів й ілюструє собою ті небезпеки, з якими стикаються журналісти-розслідувачі, а також нездатність влади ефективно розслідувати насильницькі злочини проти журналістів. Медіарезонанс цього злочину призвів до такого питання: серйозності загрози свободі ЗМІ. Бо вона викликана цими та багатьма іншими цілеспрямованими вбивствами журналістів, пов'язана не тільки з холоднокривним, заздалегідь продуманим характером злочинів, а й з відсутністю швидкого прогресу в подальшому розслідуванні, з метою виявлення та судового переслідування осіб, які були підбурювачами.

Саме такі справи, які не мають остаточного правосуддя, де в справі не поставлено крапку підіймають цілий суспільний дискурс про цілісність

судової системи, її проблеми та правильність розвитку. Як це показала справа П. Шеремета.

Наслідками медіарезонансних кримінальних злочинів є ще такий феномен. «Зростання загроз безпеки журналістів та їх права незалежно займатися своєю діяльністю ретельно задокументовано у звітах та заявах, опублікованих ОБСЄ, Радою Європи та агентствами та органами Організації Об'єднаних Націй, а також журналістськими неурядовими організаціями та науковими установами. У документі Ради Європи, опублікованому у 2017 році, наводилася інформація, отримана з перших рук у результаті опитування журналістів обох статей у всіх країнах Європи. У ньому говорилося, що внаслідок загроз чи актів насильства чи залякування самоцензура стала звичайним явищем та неприємним фактом життя для значної частини опитаних» [12].

Особливе занепокоєння викликає безпеку жінок-журналістів, на яких лягає подвійний тягар: вони зазнають нападів і як журналісти, і як жінки.

Варто враховувати, що саме медіарезонанс справ Гонгадзе, Шеремета, Бузини підняв на обговорення таку тезу, що високий рівень безкарності осіб, які вчинили вбивства та інші серйозні злочини щодо журналістів. Це свідчить про те, що основи верховенства закону та незалежності судової системи перебувають у серйозній небезпеці.

До цього слід додати такий факт, що згідно з висновком ОБСЄ, рівень безкарності в таких випадках залишається досить високим. В Україні зафіксовано високий загальний показник успішного кримінального переслідування у справах про вбивство, однак у випадках, коли жертвами вбивств стають журналісти, цей показник незмінно нижчий.

Справа Георгія Гонгадзе є знаковою в прецедентній практиці ЄСПЛ щодо позитивних зобов'язань держави щодо вжиття ефективних заходів задля захисту тих, хто стикається з загрозою насильства через використання свого права на свободу слова та щодо проведення ефективного розслідування для притягнення винних до відповідальності. «У 2005 році ЄСПЛ ухвалив, що

українська влада не виконала свій обов'язок із захисту життя журналіста. Суд також ухвалив, що влада не змогла провести ефективне розслідування вбивства, «обмежившись переслідуванням безпосередніх виконавців, а не замовників та організаторів злочину». Зрештою, колишнього генерала поліції Олексія Пукача, а також трьох його спільників було засуджено за вбивство Гонгадзе, а саме засуджено до тривалих термінів ув'язнення. Проте суд не прийняв до розгляду докази, які, зважаючи на все, викривали причетність колишнього президента України до організації вбивства Гонгадзе, у зв'язку з його повідомленнями про корупцію у вищих ешелонах влади» [12].

Відповідно до принципу «позитивних зобов'язань» держава зобов'язана захищати журналістів, розслідувати напади на них і переслідувати винних у судовому порядку, а також боротися з безкарністю. «Політики, які обіймають виборні посади, чиновники та члени судових органів у державах-учасницях ОБСЄ зобов'язані розуміти особливості застосування цього принципу, розробленого під час розгляду справ у ЄСПЛ» [12].

Висновки до розділу 1

Аналізуючи інформацію, представлену у першому розділі, можна зробити висновок, що на сьогодні резонансні кримінальні злочини займають одне із провідних місць в інформаційному просторі України. Це пов'язано з тим, що висвітлення перед читачами деталей різноманітних резонансних злочинів, наприклад, вбивство журналістів Павла Шеремета та Олеся Бузини, це практично 100% сенсація і гарантія підвищення рейтингів журналу чи газети, де буде надрукована стаття. Проте висвітлення резонансних кримінальних злочинів пов'язано з масою проблем і потребує від журналіста абсолютного дотримання правил журналістської етики.

Складність висвітлення резонансних кримінальних злочинів полягає в тому, що журналіст повинен бути максимально орієнтований на факти, а не на власні емоції. Українське суспільство завжди прагне до сенсацій, проте

величезною помилкою зі сторони журналіста буде задоволення цієї потреби шляхом постраждалих від злочину. Саме тому, перед журналістом стає тяжке завдання: передати інформацію, об'єктивно розглядаючи ситуацію, і не принести жертвам ще більшого страждання, не називати їхні імена та не розповсюджувати фотографії з місця подій, які можуть негативно вплинути на розслідування злочину.

Медіа грає значну роль у формуванні суспільної думки. Особливо яскраво це проявляється саме на прикладі резонансних кримінальних злочинів.

Оскільки на території України, як і в більшості інших розвинених країн, основним джерелом суспільно важливого інформування виступає ЗМІ, то люди звикли їм довіряти та сприймати як істину. Проте основна частина інформації потрапляє до читачів чи глядачів уже у переробленому вигляді. І таким самим чином, ЗМІ формують думку людей відносно того чи іншого резонансного кримінального злочину, використовуючи навіювання чи переконання. На жаль, досить часто журналісти змушені передавати інформацію суспільству у переробленому вигляді, де схована важлива частина даних.

На сьогодні українська держава не здатна забезпечити представникам ЗМІ потрібний захист, саме тому вони змушені займатись самоцензурою. При розкритті відомостей про резонансні кримінальні злочини вже відомо багато випадків, коли журналісту погрожували, залякували його та навіть переходили до побиття чи нанесення інших тяжких пошкоджень.

Як результат, висвітлення інформації про резонансні злочини в Україні може значно вплинути на суспільство, і навіть викликати протести у випадку недостатнього розслідування. Проте, не кожен журналіст знайде в собі сили в первинному вигляді передати інформацію без впевненості у власному захисті.

РОЗДІЛ 2

МЕДІАРЕЗОНАНСНЕ ВБИВСТВО ЖУРНАЛІСТА ГЕОРГІЯ ГОНГАДЗЕ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ YOUTUBE

2.1. Зникнення та жорстоке вбивство журналіста Гонгадзе

Найбільш медіарезонансною справою проти журналістів в Україні вважають вбивство відомого українського журналіста Георгія Гонгадзе. Він славився здебільш своїми критичними виступами проти влади. Стосовно справи Гонгадзе існує дуже багато матеріалів у ЗМІ, в тому числі й на платформі YouTube.

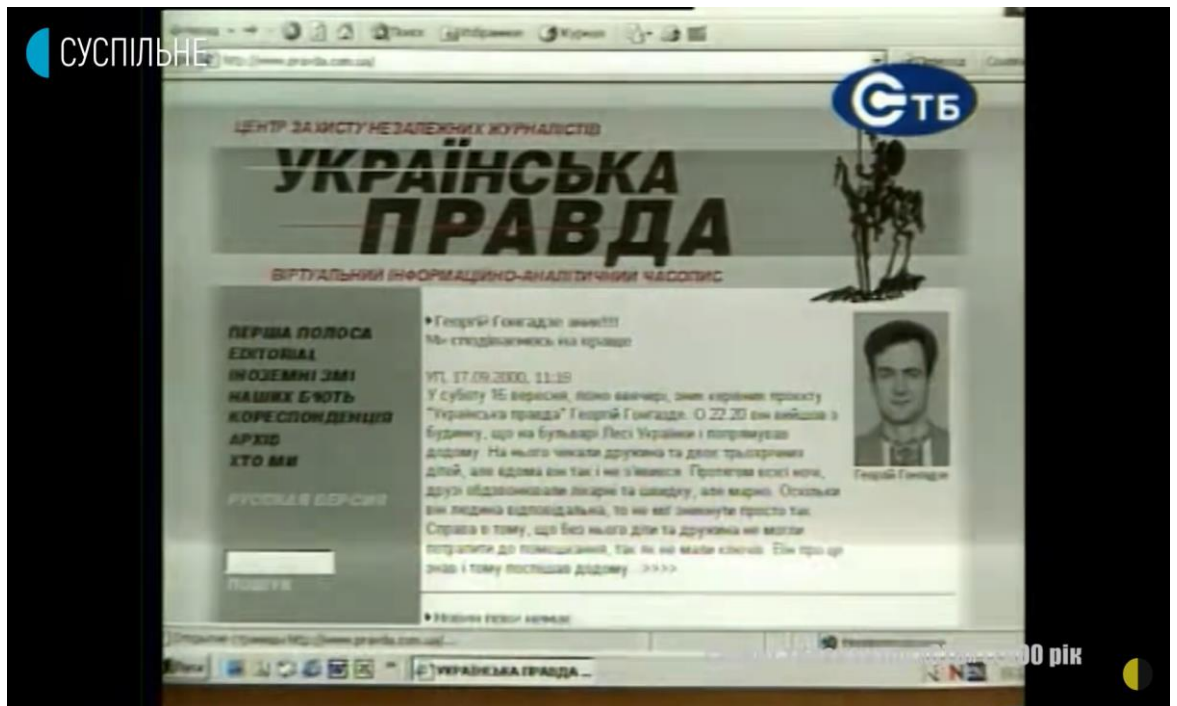
17 вересня 2000 року на Київщині без відомо зник журналіст Гонгадзе, тіло Георгія було знайдено лише через декілька місяців й у жахливому вигляді. В цілому справа вбитого журналіста затягнулася аж до 2016 року, лише у 2013 році був проведений суд над вбивцею. Але не всі залишились задоволені, бо й нині є люди, які вважають, що покарали далеко не всіх, зокрема родина самого Гонгадзе вважає, що замовником був колишній президент України, Леонід Кучма, і що він також має понести покарання.

«За різних обставин за цей час померли ті, хто міг би дати свідчення. Водночас майор Микола Мельниченко – охоронець президента України, котрий оприлюднив записи розмов Леоніда Кучми, відмовився свідчити в суді. Справою Гонгадзе впродовж двадцяти років користалися політики різних таборів, а президенти давали обіцянку її розслідувати. За ці роки міфи й дезінформація, які вигадували, щоб заховати правду та відвернути від розслідування, нашарувалися в суспільній свідомості. За 20 років вирости покоління, які вже не пам'ятають часів правління Кучми й умов, у яких тоді працювали медіа. Багато запитань залишаються відкритими», – Суспільне Новини [16].

На даному скріншоті Георгій Гонгадзе на телепрограмі ставить провокативні питання колишньому президенту України – Леоніду Кучмі. У самому ефірі, сидячи навпроти тогочасного президента, Гонгадзе не боявся висловити свої критичні судження стосовно влади. Ми можемо зробити висновок, що журналіст дійсно не боявся висловити свою точку зору і донести її до народу, він не боявся називати речі своїми іменами, не приховував правду, а діяв в інтересах звичайних людей.

Сам себе Георгій називав вільним митцем, і саме через свою незалежну від інших думку журналіст потрапив у чорний список, що йому заборонили працювати на телебаченні, тоді Гонгадзе й вирішив створити на той час тимчасовий (за словами його близького оточення) інтернет-проект «Українська правда»; він тоді тільки починав рухатися у цьому сучасному напрямі. Журналіст розповсюджував свій сайт починаючи з друзів, він писав усім URL-адресу сайту на клаптику паперу, щоб люди долучалися до його нової розробки.

Скріншот тогочасного інтернет-видання «Українська правда».

Через недовгий час Гонгадзе зробив заяву, що за ним почалося слідкування, він описав машину, що переслідувала його весь день. Після оголошення даної інформації, переслідування завершилося на деякий час, а потім знову відновилося. Лідер тогочасної соцпартії, Олександр Мороз, попередив журналіста, що їм займаються серйозні люди й порадив звернутися до Генеральної прокуратури.

Олена Притула, співзасновниця «Української правди», згадує свою останню прогулянку додому разом з Гонгадзе й наголошує на емоційному стані журналіста, що він був засмучений, пригнічений, казав, що хоче жити спокійно, а не бути революціонером, що він просто хоче, щоб увесь світ був хорошим.

Попередивши свою дружину, що він вже йде додому, він так і не дійшов. На наступний ранок, зрозумівши, що Георгій так і не з'явився, усі друзі, колеги та дружина зрозуміли, що це не просто так, щось трапилось.

Щоб розібратися у тому, куди ж пропав Гонгадзе, почали проводити розбір усіх його журналістських матеріалів, задля виявлення зацікавлених осіб в усуненні Георгія. Його друзі почали власними силами шукати зниклого

журналіста. Усі газети, телебачення, інтернет-видання підіймали тему зникнення.

Почалися з'являтися псевдосвідки, які бачили Гонгадзе після 16 вересня 2000 року. Люди виходили на мітинги стосовно того, щоб правоохоронні органи шукали Гонгадзе, як обіцяли.

Журналіста знайшли, точніше його тіло, через 5 років у Тарашанському лісі Київської області. Близькі друзі спочатку не повірили після такого часу, але після процедури впізнання все стало на свої місця, це був він. Але тепер ніхто не розумів як таке може бути, спочатку людина безслідно зникає, через такий великий проміжок часу з'являється його тіло у незрозумілому місці, дедалі стає все цікавіше й незрозуміліше.

Через багато років за матеріалами суду стало відомо, що саме вбивство було не там, де було знайдено тіло журналіста. «Що відбувалося з тілом і чому відбувалося з тілом, я думаю, що ми й по сьогоднішній день до кінця не розуміємо», – друг Гонгадзе та журналіст телеканалу «1+1», Євген Глібовицький.

На цьому скріншоті Кучма робить заяву для народу й журналістів, що для нього наразі важливо знайти вбивцю Георгія Гонгадзе та розкрити справу.

Колишній голова Верховної Ради України, О. Мороз, на чиєму окрузі було знайдено тіло Георгія Гонгадзе, оприлюднив касетні записи, де Кучма зробив висловлювання стосовно проєкту Гонгадзе: ««Українська правда» – ну це просто, ***, конешно, вже оборзєлі. Ви посмотріте, подонок, ***, грузін, грузін етот... Гонгадзе. Ну хто-то ж його фінансіруєт»; «департіровать його, ***, в Грузію, і викінуть там на ***. Отвєзті його в Грузію і кинуть»; «чеченцев надо, щоб украли його і викуп требовалі» [16].

Люди були шоковані висловами Кучми стосовно вже померлого журналіста, так само як і фактом прослуховування у кабінеті президента. Ці записи були відвертими настроями та мотивами колишнього президента стосовно незалежного журналіста.

Коли було знайдено тіло, стояло відкритими дуже багато питань стосовно вбивства, проте коли були прослуханні дані записи, все ставало на свої місця, люди аналітично почали мислити та здогадуватися про те, що насправді могло трапитись. Але так само постало питання про те, чи будуть покарані дійсно винні, чи вбивство спишуть на щось інше; людям хотілося лише одного – правосуддя.

Ще був запис розмови Леоніда Кучми та колишнього міністра внутрішніх справ України – Юрія Кравченка:

Кучма: «Щоб я не забув, є такий Гонгадзе... Подонок висшої мєри».

Кравченко: «Гонгадзе. Він вже дєсь у нас проходив».

Кучма: «Пошукай мені... Значить те, що він пише весь час там у якусь «Українську правду», її в інтернет шурує, розумієш? Ну, хто його фінансує?».

Кучма: «А головне, що його треба, я кажу, на зразок так... Володя каже: «Треба, щоб чеченці його вкрали да вивезли в Чечню, на***, й викуп попросили»» [16].

На даному скріншоті колишній міністр внутрішніх справ України намагається виправдатись та дає заяву, що таких розмов на той час з чинним президентом не мав і жодних подібних доручень не давав своїм підлеглим.

Ключовий запис стосовно вбивства Гонгадзе датують 25 вересня 2000 року. Дружина померлого, Мирослава Гонгадзе, дала свій коментар стосовно цього запису: «Ти чуєш голос президента твоєї країни, який обговорює, що робити з твоїм чоловіком, якого вже вбили, а потім ти чуєш, що він обговорює, що робити з тобою... і сміється, і жартує, і знущається. Я зрозуміла, що в мене немає жодного захисту». Далі Мирослава було змушена виїхати з країни, щоб знайти собі притулок. Дружині померлого журналіста було вже все зрозуміло від початку й до кінця, вона зрозуміла хто був замовником, але чи могли тоді звинуватити та покарати президента держави?

У країні почалися протести стосовно вигнання Кучми з посту президента України, зміни влади, бо його асоціювали з замовником вбивства відомого опозиційного журналіста.

«Смерть Георгія не була даремною, суспільство змінилося, пробудилося тоді у 2000 році, і воно відчуло, що треба боротися за справедливість. Це були лише перші кроки. «Україна без Кучми» – це було лише першим кроком», «те, що сталося тоді, послабило владу Кучми», «Україна зійшла з тієї траєкторії диктатури, на якій вона опинилася у 2000 році», – дружина Гонгадзе. Також вважають, що це були саме ті дії, які зробили неминучим Майдан наприкінці 2004 року.

2.2. Розкриття справи Георгія Гонгадзе

Слідство стосовно справи Гонгадзе мало дещо умовний характер до 2005 року, вбивцю шукали, але шукали так, що навіть не намагалися знайти. Лише після того, як новий президент, Віктор Ющенко, зробив заяву, що ця справа має бути пріоритетною, почалися якісь ворушіння.

Оперативна картина мала такий вигляд: за Гонгадзе слідкувало декілька поліцейських груп й екіпаж однієї з них став свідком як Гонгадзе заштовхали в машину, де знаходилися Пукач, Протасов, Костенко і Попович.

Коли прийшов до влади Ющенко, ці два ключові свідки, яким надали гарантії безпеки, дали свідчення. Завдяки цим свідченням арештували Пукача, Протасова, Костенка та Поповича, які згодом розказали, що відбулося: начальник Пукач дав розпорядження своїй підлеглий бригаді, щоб вони посадили Гонгадзе в машину, вивезли в Таращанський ліс. Ці три «уповноважені» особи дістають зв'язаного журналіста з автомобіля, ведуть його опівночі в ліс, Георгій чинить спротив, Пукач затуляє пасок на шиї у Гонгадзе.

Робоча версія слідства та ЗМІ виглядала приблизно так: Кучма викликав до себе Кравченка, починає метушитись стосовно записів Гонгадзе та дає наказ розібратися з журналістом. Після цього Кравченко викликає генерала Фере, останній дає розпорядження Пукачу. Пукач формує групу з правоохоронців, ця група вчиняє вбивство Георгія. Спочатку дотримувалися цієї ланки до моменту покарання винних.

По затриманню виконавців справи Гонгадзе, Піскун анонсував допит Кравченка, який вже на той момент не був на посаді міністра. Кравченка визнали не організатором вбивства, проте фігурантом, згодом Кравченко вчинив самогубство, проте політик Юрій Луценко так не вважає, колишній

генеральний прокурор вирішив, що це було сплановане вбивство. Далі пішли з життя й інші фігуранти справи.

Вважають, що у Кравченка мала бути велика роль, щоб пояснити деталі, що було між Леонідом Кучмою та Георгієм Гонгадзе насправді, та яку роль МВС прийняло у даній операції й навіщо. Після загибелі Юрія Кравченка шансів на розкриття справи майже не було, усі документи стосовно оперативних груп, чим вони займалися і навіщо, були знищені Пукачем за наказом самого Кравченка.

Апеляційний суд Києва визнав винними у вбивстві журналіста Гонгадзе трьох колишніх працівників Департаменту зовнішнього спостереження та кримінальної розвідки Міністерства внутрішніх справ – В. Костенка, М. Протасова та О. Поповича. У 2008 році їм присудили від 12 до 13 років позбавлення волі.

2009 року правоохоронні органи затримали Олексія Пукача, головного обвинуваченого в організації вбивства Георгія Гонгадзе. Він підтвердив, що безпосередньо брав участь у вбивстві та пообіцяв показати де знаходиться голова вбитого журналіста та назвав замовників злочину.

Хоча сам вбивця стояв на тому, що він не хотів і не збирався вбивати журналіста і все це трапилося випадково.

У 2014 році Печерський суд Києва визнав винним Пукача у вбивстві Гонгадзе з довічним позбавленням волі та конфіскацією майна, позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

«Пукач наполягає на причетності Кучми й Литвина до вбивства Гонгадзе. Апеляційний суд Києва дав місяць на отримання доступу до державної таємниці учасникам процесу. Колишнього керівника Департаменту зовнішнього спостереження засуджено довічно. Пукач повністю визнає свою провину, однак наголошує, що до злочину причетні Леонід Кучма та Володимир Литвин», – ТСН [23].

Також цікавим є ще й той жест, що Георгія вбили саме таким чином, позбавивши його голови, наче демонструють те, що він дуже багато знав зайвого та дуже багато правди міг розповісти народу.

Олена Притула визнає, що Пукач є безумовним вбивцею Гонгадзе і що тепер справа лише за тим, хто є замовником, хоча для неї питання щодо замовника не постає, вона впевнена хто це був, однак правоохоронні органи не можуть поставити крапку щодо ситуації.

Експерти вважають, що це і наразі не кінець всієї історії, що у випадку, якщо люди, яких звинувачують та підозрюють у замовленні вбивства, захочуть самостійно розказати усі деталі, усе заграє новими фарбами.

Як тільки з'явилися касетні плівки Мельниченка з записом розмов Кучми, одразу стало зрозуміло, що справа важка та буде дуже багато ролей. І на досі важко пояснити причетність та логіку послідовності усіх названих раніше осіб.

Історія з плівками Мельниченка – це скоріш маніпуляція суспільством, тобто ніхто не отримав первинного оригіналу плівок, ніхто не отримав усієї інформації, ніхто до кінця не зрозумів як саме їх отримав той Мельниченко, хоч він і заявляв, що усі записи він робив самостійно, і йому ні за чим казати неправду. Коли плівки вперше стали публічними, Мельниченко виглядав як людина, яка переступила через умовні обмеження, інформуючи суспільство про те, що відбувалося в кабінеті президента, але потім, коли усі зрозуміли, що до того, він намагався продати ці плівки, відношення до ситуації змінило вектор. В суді Мельниченко відмовився свідчити стосовно своїх записів, а без його свідчень ці записи не можуть бути використані як докази щодо безпосередньої причетності Леоніда Кучми до вбивства.

«Я вважаю, що слідство могло скористатися цими записами для того, щоб глибше розслідувати цю справу», – Мирослава Гонгадзе.

Дійсно, Леоніда Кучму підозрювали у перевищенні своїх повноважень та надання незаконних розпоряджень уповноваженим особам Міністерства внутрішніх справ, які понесли наслідки за вбивство Георгія. Прокуратура

стверджувала, що доказів проти Кучми було більше, ніж достатньо. Але з'явилася можливість поставити крапку у цьому розслідуванні, таким чином колишній президент вийшов сухим із води. Вважають, що коли заводили справу стосовно відношення Кучми до вбивства журналіста, верховенство вже завчасно знало, що справу прикриють.

«Готовий поклястися і на Конституції, і на Біблії, що я такого злочинного наказу не віддавав і суттєво не міг надати, не міг», – прокоментував Кучма.

Микола Мельниченко, який раніше надав записи прослуховування кабінету Кучми: «може і Леонід Данилович бути свідком, якщо він розкається і дасть щиросерді зізнання, хто його підбурював».

Олександр Мартиненко, колишній пресекретар президента України Леоніда Кучми (1998 – 2001), заявив, що й досі не вірить у причетність Кучми до вбивства Гонгадзе. За його словами десь був збіг обставин, десь ексцес виконавця, десь виконання команди, яку Кучма не надавав, а ось хто справжній замовник – це вже інше питання.

Цікавим фактом є те, що справа причетності Леоніда Кучми до вбивства журналіста Гонгадзе прикрилася одразу, як тільки на пост президента прийшов Віктор Янукович. Знову збіг обставин або особиста домовленість?

«В історії залишиться, що була влада, був президент, був міністр внутрішніх справ і була система в країні, при якій не перехожі, а представники влади, маючи усі повноваження, наділені цими повноваженнями народом, вбили людину», – Мустафа Найєм, журналіст «Української правди».

Увесь близький круг журналіста Гонгадзе вважає Кучму головним замовником голови Георгія. Вони впевнені, що так чи інакше винен саме колишній президент, незважаючи на те, чи віддавав він прямий наказ щодо спланування вбивства, чи це було непорозуміння людей з ланки по справі Гонгадзе, чи це був акт несправедливості, аби підставити Кучму.

Олег Єльцов, головний редактор сайту «Україна кримінальна» (2001 – 2004), вважає, що вбивство варто покласти на Росію, що це було зроблено для того, щоб Україна знову повернулася під нагляд тої держави.

«Справою Гонгадзе могли скористатися в різних напрямках, і різні сили. Цією справою користалися всі, користалися політичні сили в Україні, могла скористатися однозначно Росія. Але нерукопотисним зробив себе сам Кучма. Він зробив себе нерукопотисним тим, що створив олігархічну систему в Україні», – дружина журналіста.

«Хотів він смерті Георгія Гонгадзе чи ні, боюсь, що тільки він це знає, однак усе, що він казав, призвело до його гибелі (ред. журналіста). На жаль, існує політичний консенсус «не чіпати Кучму, дати йому дожити». Я дуже сподіваюся, що перед тим, як Кучма помре, ми з ним поспілкуємося і поговоримо. Не можу спілкуватися з ним, як журналіст. Тобто вела б бесіду я вдоволі не професіонально, я не можу собі цього дозволити. Це була би емоція, це була би упередженість, це був би розпач. Ми перетиналися у публічних місцях, відкритих, але у мене не було можливості за таких обставин поставити йому одне єдине питання, яке мене цікавить, як це було насправді. Кучма знає щось, як мінімум. Можливо він більше нікому і не розповість, крім мене», – Олена Притула, подруга та колега Георгія Гонгадзе.

Вдова Гонгадзе безумовно винним вважає Кучму особисто для себе, враховуючи його поведінку та, як вона вважає, відчуття провини у її присутності.

Досягти справедливо покарання до тогочасної політичної еліти так, на жаль, і не вдалося.

«Саме 16 вересня не повернувся додому Георгій Гонгадзе: Минуло два десятиліття. Убитого тими ж правоохоронцями Гію поховали тільки через 16 років. Журналісти й далі щороку 16 вересня нагадують, що злочин до кінця не розкрито» [17].

Проте, якщо є злочин, то має бути й покарання, і можливо вже найближчим часом з'явиться новий матеріал або нові свідки чи фігуранти, і

все це надасть розкриттю справи другого дихання та цього разу вже нарешті все доведуть до логічного завершення.

Що ж зараз все-таки з тими хто зізнався у вбивстві й тими, кого так і не вдалося притягнути до будь-якої відповідальності та визнати їх пряму провину?

Миколу Мельниченка у 2016 році оголосили в розшук. За даними СБУ, він разом із сім'єю переховується в США. Олександр Мороз був спікером парламенту у 2006-2007 рр. На президентських виборах 2010 року здобув підтримку 0,38% виборців. Володимир Литвин і надалі продовжує політичну діяльність: 2012 року повернувся до парламенту. На виборах 2019 року поступився на мажоритарному окрузі в Житомирській області. Євген Марчук з 2015 до 2019 року був у складі Тристоронньої контактної групи у Мінську. Леоніда Деркача у 2001 звільнили з посади голови СБУ, з 2002-2006 роки був депутатом Верховної ради (фракція НДП). Андрій Деркач – позафракційний народний депутат, влітку 2020 оприлюднив записи телефонних розмов між п'ятим президентом України Петром Порошенком та президентом Росії Володимиром Путіним, а також колишнім віце-президентом США Джо

Байденом. Спільник Пукача М. Протасов – колишній начальник чергової частини Головного управління карного розшуку департаменту пошуково-розшукової діяльності Міністерства внутрішніх справ, засуджений 2008 року до 13 років ув'язнення, помер у тюрмі у 2015 році. Засуджені у 2008 році до 12 років ув'язнення спільники Пукача Валерій Костенко та Олександр Попович відбули покарання і вийшли на волю. Засуджений у 2013 році Олексій Пукач відбуває покарання у в'язниці. У вересні 2019 подав касацію з вимогою скоротити йому термін ув'язнення з довічного до 15 років, вимога була відхилена. [16]

Як ми бачимо, історія повторюється, через деякий час трапляється вбивство вже іншого журналіста, Павла Шеремета, і в даній ситуації винними вважають знову владу, але зв'язувати якось ці дві справи буде зовсім недоречно, часом, навіть, безглуздо. Але сам факт залишається незмінним, знову знайти причетність до вбивства когось конкретного не вдається й злочин залишається без наказаним. Це зважаючи не тільки на вбивство Шеремета, а й інших журналістів. І це є можливим завдяки незавершеності справи Гонгадзе до повного кінця.

Якби уся країна, ще тоді, змогла б притягнути до відповідальності перше лице держави за смерть журналіста, це могла б бути вже зовсім інша ситуація і справжня сенсація, яка б набрала ще більшого розголосу в усьому світі.

«Я дійсно хочу, щоб ми перестали ділитися на червоних та жовто-синіх. Ми усі українці. У нас є Чорнобиль, у нас є багато проблем, які необхідно вирішувати. Режиму дуже вигідно, щоб ми ділили усе на лівих та правих. Ми всі українці. Я – грузин, але, якщо потрібно, я віддам життя за цю державу», – сказав Георгій Гонгадзе та дійсно поплатився власним життям, та ще й так жорстоко й безлюдно. Проте це все було не даремно, Гонгадзе й при житті, й після смерті зміг змінити думку багатьох на різні речі. Ця чесна людина, істинно віддана своїй справі, назавжди залишиться теплим спогадом у серцях народу.

Нині журналісту Георгію Гонгадзе встановлена пам'ятна дошка на стіні будинку спілки журналістів України та кожен рік суспільство вшановує пам'ять загиблого журналіста на Майдані Незалежності у Києві.

Висновки до розділу 2

Історія Георгія Гонгадзе, це наймедіорезонасніше вбивство журналіста в Україні за все 21 століття, яке зробило поштовх до низки змін у суспільстві, до змін у політиці, до змін у державі.

Майже 16 років знадобилося для того, щоб притягнути до відповідальності усіх виконавців злочину, проте замовники так і досі дихають вільним повітрям. Тож, якщо людина має якийсь вищий соціальний рівень або зв'язки у правоохоронній системі, судочинстві або чинній владі, то їй все має сходити з рук? Людина таким чином розуміє, що у неї розв'язанні руки робити будь-що, покарання ж не буду. Але найгірше не тільки це, а ще й той момент, що це служить прикладом для інших. Якщо одна справа зійшла з рук, то зійде й інша.

Оскільки достеменно так і не відомі усі подробиці з вбивства Гонгадзе, ми не можемо остаточно стверджувати чи дійсно замовником є та людина, яку підозрює усе суспільство та, зокрема, родичі та близькі друзі вбитого журналіста. Може це дійсно була ворожа провокація, щоб зіштовхнути уваги з інших більш масштабних речей, або може це дійсно справи сусідньої держави, щоб змусити суспільство України вагатися у наявності свободи слова та свободи думки у країні, або може це були недоброзичливці тогочасного президента, які мали великі зв'язки й хотіли його таким чином усунути з поста голови країни, викликаючи у громадян недовіру й огиду. На жаль, все це досі залишається у тіні, але згодом, з часом, будь-яка таємниця впливає на загальнолюдську відомість, і потім винирнути з такого болота брехні й жорстокості буде майже неможливо.

Справа Гонгадзе була, є і буде ще довгий час дуже цікавою та до кінця незрозумілою суспільству. Хто знає, можливо хтось знайде остаточну правду та дійде до вищої справедливості.

ВИСНОВКИ

Виконавши усі поставлені завдання, можна зробити висновок, що за більше, ніж сторіччя наукового осмислення поняття суспільної думки, склалося безліч підходів та концепцій – класичних та нових, більш відомих і менш відомих, соціологічних і філософських тощо. Проте загально визнаних поглядів на це питання, як і раніше, не існує. Як наслідок, громадську думку часто необґрунтовано у сенсовому значенні зближують, а іноді навіть розглядають як синоніми з цілим рядом інших, хоч і близьких, понять. Якщо громадська думка – це відношення до певного питання, отриманого в результаті обговорення з усіма складовими суспільства, то думка більшості – це відношення, яке виражається без урахування інтересів меншості. Ідеологія ж – це сукупність ідей, які панують чи претендують на панування у суспільстві.

Компетентність громадської думки тим вища, що вище інформованість мас. Вираз і формування суспільної думки засобами масової інформації виявляється у двох аспектах: диференційованій подачі інформації, її сприйнятті та інтерпретації реципієнтом. Технічний розвиток сучасних засобів масової інформації відкриває нові можливості аудіовізуальних ефектів, що породжують образи та міфи, які активно використовуються для формування суспільної думки. ЗМІ не лише формують громадську думку, а й самі перебувають під впливом громадської думки.

Водночас з усієї різноманітності ЗМІ особлива роль належить телебаченню та Інтернету, які здатні впливати на свідомість. Телебачення та Інтернет є найпотужнішими каналами впливу на людський розум та психіку. Голос, а тим паче ще і красива «картинка» роблять телебачення та Інтернет найпопулярнішими в тимчасовому світі. Це дозволяє знаходити більше важелів ЗМІ. На свідомість людей активно впливають ЗМІ, формуючи при цьому стійкі стереотипи уявлень про навколишній світ.

Переходячи до висновків другого розділу очевидно, що журналісти, які наважилися викрити корупцію, злочини й випадки зловживання владою, наражаються на серйозну небезпеку нападу або навіть вбивства за свою діяльність. Деякі з цих вбивств вважаються замовними, скоєними найманими вбивцями за наказом впливових осіб для того, щоб не дати журналістам опублікувати матеріали, що їх компрометують.

На журналістів відбувалися напади, під час яких вони потрапляли в засідку, зазнавали обстрілу або жорстокого побиття з боку невідомих на своїх робочих місцях, у себе вдома чи на вулиці, а в деяких випадках були викрадені та вбиті або «зниклі безвісти».

Журналісти часто отримували каліцтва та інші фізичні чи психологічні травми, які докорінно змінили їхнє життя. Загрози, залякування, домагання та сексуальна агресія мають серйозні короткострокові та довгострокові наслідки; вони породжують страх, що веде до самоцензури й, зрештою, до зниження інтенсивності та різноманіття суспільних дебатів.

Місцем для подібних нападок дедалі частіше стає Інтернет, а мішенню – жінки-журналісти, що зумовлює необхідність брати до уваги гендерні аспекти. Саме ефект медіарезонансу дозволив говорити суспільству про ці проблеми. Певною мірою подібна гласність і породила дискусію щодо цих проблем. З такими злочинами суспільство зіштовхнулося з певним викликом. І саме це спонукає суспільство до змін.

Підсумовуючи третій розділ та жорстоку історію, яка трапилася з українським журналістом грузинського походження Георгієм Гонгадзе, можна сказати, що чим більше журналіст старається донести до суспільства істинну правду, чим більше він прагне «зробити світ хорошим», зі слів самого Георгія, тим більше бруду, більше залякувань та жахливих ситуацій переслідує людину. Дуже шкода, що через 20 років ми досі не знаємо усіх подробиць, що справу так і «завернули», не покаравши усю ланку вбивць.

Логічно аналізуючи ситуацію у наш час, можна прийти до висновку, що це дійсно все було не просто так, що тут є якийсь таємний сенс, що народ дуже

багато не знає стосовно вбивства журналіста. Та хто знає скільки ще нової правди, та якої саме, відкриється у цій справі, про скількох ще нових фігурантів стане відомо світу чи все-таки буде щиросердне зізнання вже відомих діячів по справі Гонгадзе. Можливо, якщо сплинуть нові деталі, нові імена, новий доказовий склад, то розкриття злочину набере нових обертів, можливо це здивує увесь світ та переверне розуміння деяких речей догори дригом.

Неприємним фактом є те, що історія журналіста Георгія Гонгадзе багатьох так нічому й не навчила, що після справи Гонгадзе з'явилася справа журналіста Павла Шеремета, який загинув також при дуже цікавих обставин, та досі державне судочинство так і не покарало винних. Чи буде тягнутися справа Шеремета так само довго, як тягнулася або може, навіть, тягнеться й донині справа Гонгадзе, нам також не відомо, не відомо, так само як і хто насправді спричинив такий злочин й навіщо таким жахливим чином «закрив рота» журналісту.

Але як вже сказав журналіст Мустафа Найєм: «В історії залишиться, що була влада, був президент, був міністр внутрішніх справ і була система в країні, при якій не перехожі, а представники влади, маючи усі повноваження, наділені цими повноваженнями народом, вбили людину».

На сьогодні вже трохи інша ситуація, журналісти мають більше свободи, незалежності, влада загалом вже жодним чином не може вплинути на думку журналіста. Єдиним фактором, який може застерігати журналістів у наш час, є факт особистісних недоброзичливців, хейтерів, які можливо просто хочуть залякати вільного журналіста у соціальних мережах або можливо й дійсно спроможні вчинити ті жахливі речі, що відписують у коментарях та особистих повідомленнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр: методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика» / М. А. Балаклицький. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 74 с.
2. Борковський О. І. Українська журналістика на тлі доби (історія, демократичний досвід, нові завдання) / О. Борковський, С. Сирополко; за ред. К. Костева та Г. Кошаринського. – Мюнхен : Український техніко-господарський інститут, 1993. – 204 с.
3. Бурдига І. П'ять років без Павла. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/piat-rokiv-bez-pavla-chomu-vbyvstvo-sheremeta-dosi-ne-rozkryte/a-58320202>
4. Вайшенберг З. Новинна журналістика: навч. посіб. / Зігфрід Вайшенберг. – К. : АУП, 2004. – 262 с.
5. Вачнадзе Г. Н. Всемирное телевидение: новые средства массовой информации – их аудитория, техника, бизнес, политика / Г. Н. Вачнадзе. – Тбилиси: Ганатлеба, 2009.
6. Досенко А. Характеристики інтернет-журналістики. Комунікативні маркери: навчально-методичний посібник / А. Досенко, І. Погребняк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2020. – 184 с.
7. Кара-Мурза С. Масова свідомість та масова поведінка. К., 2014.
8. Кошик, Гонгадзе. Вбивство, яке змінило Україну. – К.: Права людини, 2005. – 232 с.
9. Логінова О., Бабінець А. Справа Шеремета. – Режим доступу : <https://www.slidstvo.info/articles/sprava-sheremeta-umovno-dovedeno/>
10. Між двох вогнів. <https://zaborona.com/vbyvstvo-sheremeta-versiya-yaku-proihnoryvala-politsiya-chastyna-2/>
11. Михайлин І. Основи журналістики: підручник / І. Михайлин. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 496 с.

12. Практикум з питань безпеки журналістів
<https://www.osce.org/files/f/documents/0/e/469764.pdf>
13. Пристай Д. Хроніка справи Г. Гонгадзе. – Режим доступу :
<https://suspihne.media/63149-20-rokiv-z-vikradenna-georgia-gongadze-hronika>
14. Словник української мови. В 11 т. – К. : Наукова думка, 1970-1980.
15. Яковець А.В. Телевізійна журналістика: теорія і практика. – Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 240 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ YOUTUBE

16. Вбивство Гонгадзе. 20 років у пошуках правди. – Суспільне, 2020.
<https://www.youtube.com/watch?v=Ieuuf-ntRng>
17. Вбивство Георгія Гонгадзе: яка жорстока правда впливає через два десятиліття. – ТСН, 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=cY5uSzRNcSU>
18. Георгій Гонгадзе: яким був і чого прагнув. – 24 Канал, 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=WTgN0Iyhi6A>
19. Гия: неізнестная історія Георгія Гонгадзе. – Радіо Свобода, 2020.
<https://www.youtube.com/watch?v=CixKtqPoFB4>
20. МИРОСЛАВА ГОНГАДЗЕ: ВБИВСТВО ЧОЛОВІКА, НАТО, ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ. – Зірковий шлях, 2022.
<https://www.youtube.com/watch?v=ZyGn0b5RtDo>
21. Найбільш резонансне вбивство журналіста в історії незалежної України. – 5 Канал, 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=6HtAS0rtaZY>
22. Олексій Пукач на суді розповів про вбивство Георгія Гонгадзе. – ТСН, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=6j5WAWi5T5c>
23. Пукач наполягає на причетності Кучми і Литвина до вбивства Гонгадзе. – ТСН, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=Wl5suSyGRRU>
24. Справа Гонгадзе: 10 років... – 5 Канал, 2010.
<https://www.youtube.com/watch?v=qgVCNw0LaUg>

25. Ток-Шоу ЧЕ. Хто замовив вбивство Гонгадзе. – 24 Канал, 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=s5l33q1BrIo>

26. Українські сенсації. Хто замовив Гонгадзе? – Телеканал 1+1, 2015.
<https://www.youtube.com/watch?v=TXN5cX5ozDs>